

ОСНОВИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

**Тема № 10 : *Особливі порядки
кримінального провадження***
(2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Види особливих проваджень у кримінальному процесі.
2. Кримінальне провадження на підставі угод. Види угод, їх зміст та порядок укладання.
3. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення, його початок та наслідки відмови потерпілого від обвинувачення у цьому провадженні.
4. Особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх.

1. Види особливих проваджень у кримінальному процесі.

Види особливих порядків кримінального провадження КПК України передбачає такі особливі порядки кримінального провадження (розділ VI):

- кримінальне провадження на підставі угод (глава 35);
- кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення (глава 36);
- кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб (глава 37);
- кримінальне провадження щодо неповнолітніх (глава 38);
- кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру (глава 39);
- кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю (глава 40);
- кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні (гл.41).

2. Кримінальне провадження на підставі угод. Види угод, їх зміст та порядок укладання.

Угоди в кримінальному провадженні - це інститут кримінального процесу, спрямований на скорочення та спрощення процедури розгляду кримінальних проваджень, зменшення строків перебування осіб під вартою, заощадження ресурсів та часу, що витрачаються на розгляд кримінального провадження, а також позасудове вирішення конфліктних ситуацій, зменшення навантаження на органи досудового розслідування та суд (суддю).

Відповідно до ст. 468 КПК у кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод:

- 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим (далі - угода про примирення);
- 2) угода між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості (далі - угода про визнання винуватості).

Угода про примирення - це добровільна угода між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, в якій узгоджуються умови відповідальності підозрюваного або обвинуваченого за умови вчинення ним дій, спрямованих на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також дій не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого.

Угода про визнання винуватості - це добровільна угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим, в якій названі сторони узгоджують умови відповідальності підозрюваного або обвинуваченого залежно від його дій після початку кримінального провадження або після вручення письмового повідомлення про підозру щодо співпраці у розслідуванні кримінального правопорушення.

Угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді).

Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо:

- кримінальних проступків;
- нетяжких злочинів;
- у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення (ч. 3 ст. 469 КПК України).

Угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого.

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо:

- 1) кримінальних проступків, нетяжких злочинів, тяжких злочинів;
- 2) особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України, якщо інформація щодо вчинення такою особою злочину буде підтверджена доказами;
- 3) особливо тяжких злочинів, вчинених за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією або терористичною групою за умови викриття підозрюваним, який не є організатором такої групи або організації, злочинних дій інших учасників групи чи інших, вчинених групою або організацією злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами.

Прокурор при вирішенні питання про укладення угоди про визнання винуватості зобов'язаний враховувати такі обставини:

- ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб;
- характер і тяжкість обвинувачення (підозри);
- наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень;
- наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень (ст. 470 КПК України).

Загальний порядок судового провадження на підставі угоди:

- угода про примирення або про визнання винуватості може укладатися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку;
- якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду;
- прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі впливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди;
- розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження;
- якщо угоди досягнуто під час судового провадження, суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди;
- суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді.

Суд відмовляє в затвердженні угоди, якщо:

- 1) умови угоди суперечать вимогам КПК України та/або закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди;
- 2) умови угоди не відповідають інтересам суспільства;
- 3) умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб;
- 4) існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним, або сторони не примирилися;
- 5) очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань;
- 6) відсутні фактичні підстави для визнання винуватості.

3.Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення, його початок та наслідки відмови потерпілого від обвинувачення у цьому провадженні.

**Кримінальним провадженням у формі
приватного обвинувачення є
провадження, яке може бути розпочате
слідчим, прокурором лише на підставі
заяви потерпілого щодо кримінальних
правопорушень, перелік яких визначено у
ст. 477 КПК України.**

Категорії кримінальних правопорушень, за якими відбувається провадження у формі приватного обвинувачення, передбачені ст. 477 КПК України:

- 1) склад кримінального правопорушення має бути визначений п.1 вказаної статті;
- 2) склад кримінального правопорушення має бути визначений п.2 вказаної статті, якщо вони вчинені чоловіком (дружиною) потерпілого;
- 3) склад кримінального правопорушення має бути визначений п.3 вказаної статті, якщо вони вчинені чоловіком (дружиною) потерпілого, іншим близьким родичем чи членом сім'ї потерпілого, або якщо вони вчинені особою, яка щодо потерпілого була найманим працівником і завдала шкоду виключно власності потерпілого.

Загальні особливості провадження у формі приватного обвинувачення:

- провадження у формі приватного обвинувачення стосується певної категорії кримінальних правопорушень - передбачених ст. 477 КПК України;
- провадження розпочинається лише на підставі заяви про вчинення кримінального правопорушення, що подається до слідчого, прокурора, іншої службової особи органу, уповноваженого на початок досудового розслідування протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення певного кримінального правопорушення (ст. 478 КПК України);
- якщо потерпілий, а у випадках, передбачених КПК України, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні
- кримінальне провадження закривається (п. 7 ч.1 ст. 284 КПК України);
- відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення може відбуватися на підставі угоди про примирення або без неї (ст. 479 КПК України).

4. Особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх.

Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх визначається загальними правилами КПК України з урахуванням особливостей, передбачених гл. 38 КПК України.

Особливості провадженнь щодо неповнолітніх у кримінальному процесі визначено положеннями ч. 4 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, згідно з якою “стосовно неповнолітніх процес повинен бути таким, щоб враховувались їх вік і бажаність сприяння їх перевихованню”.

Особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх:

- 1) здійснюється слідчим, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх (ч. 2 ст. 484, ч. 1 ст. 499 КПК України);
- 2) особливий предмет доказування;
- 3) кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється за участю: захисника - обов'язкова його участь (п. 1 ч. 1 ст. 52, ч. 3 ст. 499 КПК України); батьків або інших законних представників (ст. 488 КПК України); при допиті - педагога чи психолога, а у разі необхідності - лікаря (ст. 226, ч. 1 ст. 491 КПК України); у судовому розгляді - представників служби у справах дітей та кримінальної міліції у справах дітей (ст. 496 КПК України);
- 4) окрім запобіжних заходів, визначених в ст. 176 КПК України, до неповнолітніх може застосовуватися такий спеціальний запобіжний захід як передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, - передання їх під нагляд адміністрації цієї установи (ст. 493 КПК України);
- 5) до неповнолітніх (після досягнення 11 річного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність), які вчинили суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, за яке КК України передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад 5 років, може застосовуватися спеціальний вид заходів забезпечення кримінального провадження - поміщення у приймальник-розподільник для дітей на строк до 30 днів, який може бути продовжено ще на строк до 30 днів (ч. 4 ст. 499 КПК України).
- 6) досудове розслідування щодо неповнолітнього обвинуваченого може закінчуватися направленням до суду клопотання про застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру (ст. 497, ч. 5 ст. 499 КПК України);
- 7) розгляд кримінального провадження щодо неповнолітньої особи здійснюються суддею, уповноваженою згідно із Законом України "Про судоустрій і статус суддів" на здійснення кримінального провадження стосовно неповнолітніх (ч. 10 ст. 31 КПК України).

Згідно зі ст. 485 КПК під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, крім обставин, передбачених ст. 91 КПК, також з'ясовуються:

- повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і якою мірою міг керувати ними;
- ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння;
- умови життя та виховання неповнолітнього;
- наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

Встановлення віку неповнолітнього є досить важливим у кримінальному провадженні, особливо тоді, коли неповнолітній вчинив кримінальне правопорушення у день свого народження, наприклад, в 14 чи 16 років, а кримінальна відповідальність за цей злочин настає з 14 або з 16 років. У день народження неповнолітній не вважається таким, що досяг відповідно 14 або 16 років, тому і кримінальній відповідальності він не підлягає.

При розслідуванні кримінального провадження щодо неповнолітніх обов'язково потрібно долучати до матеріалів провадження розгорнуту характеристику зі школи, з місця роботи, а також з місця проживання. Крім того, необхідно одержати довідки в органах міліції у справах дітей і служби у справах дітей з інформацією щодо таких неповнолітніх.

Затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання ризикам, які зазначені у ст. 177 КПК.

У разі затримання неповнолітньої особи уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це його батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування (ст. 213 КПК).

Під час кримінального провадження щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, участь захисника є обов'язковою - з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою.

Слід пам'ятати, що відповідно до ч. 2 ст. 226 КПК допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день.

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, здійснюється внаслідок вчинення особою, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

Дякую за увагу!